

Izdanje: 04 - 04/2015

Balkan PERSPECTIVES

Časopis o suočavanju s prošlošću

ŠTA JE NAMA DAYTON?

..... 14 .....

**BRISELSKI SPORAZUM –
NAPREDAK ILI PROCES?**

..... 20 .....

Dokumenti za mir

03. UVODNI ČLANAK	ZAUSTAVLJEN JE KONFLIKT, ALI NE I MEĐUETNIČKI INCIDENTI - OHRIDSKI SPORAZUM NIJE USPIO JER JE KORIŠTEN ZA POLITIČKE INTERESE	16.
04. VOX POPULI		
06. O MIROVNIM SPORAZUMIMA - KRATKI UVOD		
08. RAMBUJE: RAT KAO NASTAVAK POLITIKE	VLADO POPOVSKI: NEDOSTAJE POZITIVNA PROMOCIJA OHRIDSKOG OKVIRNOG SPORAZUMA U SVRHU PREVAZILAŽENJA NEPOVJERENJA	18.
10. DEJTONSKI SPORAZUM U NASLOVIMA BH NOVINSKIH PORTALA I ŠTAMPE		
14. ŠTA JE NAMA DAYTON?	BRISELSKI SPORAZUM - NAPREDAK ILI PROCES?	20.
	NOVOSTI	23.
	IMPRESUM	24.

UVODNI ČLANAK

Dragi/e čitaoci/čitateljice,

Suočavanje s prošlošću je široka tema. To obuhvata brojne procese kojima društvo može biti izloženo prilikom nošenja s nasiljem i političkom opresijom u prošlosti. U prethodnim izdanjima istraživali smo apstraktne i emocionalne teme kao što su sjećanje na prošlost, komemoracija poznatih i nepoznatih heroja te način na koji se preživjeli nose s traumom.

Ovog puta smo najnovije izdanje časopisa *Balkan.Perspective* posvetili više tehničkim i političkim pitanjima mirovnih ugovora. Što ne znači da je ova racionalnija tema manje važna. Mirovni sporazumi postavljaju osnove za sve ono što dolazi nakon rata. Oni su rezultati diplomatije i često poprimaju različite oblike. Određeni mirovni sporazumi jednostavno zaustavljaju nasilje, dok drugi definiraju jasne smjernice za poslijeratni period i uvode institucijske reforme.

Nakon previranja tokom 1990-ih, politički krajolik na Zapadnom Balkanu oblikovan je kroz nekoliko mirovnih sporazuma i diplomatskih pregovora. Neke od njih ćemo predstaviti i govoriti o njima u ovom izdanju.

Prije svega, tu je Dejtonski sporazum, mirovni sporazum kojim je okončan rat u BiH. Postoje brojne stvari koje su rečene o Daytonu. Umjesto daljnjeg nastavka diskusije, predstavljamo različite glasove koji prevladavaju u medijima u Bosni i Hercegovini na 20. godišnjicu sporazuma 2015. godine. Različiti naslovi jasno pokazuju da su mišljenja podijeljena i da još uvijek ne postoji jasan i konačan zaključak o Dejtonskom sporazumu.

Međunarodna diplomatija sa zaraćenim balkanskim državama nastavljena je tokom 1990-ih, a sljedeći niz pregovora održan

je 1999. u Rambouilletu, između Savezne republike Jugoslavije i delegacije kosovskih Albanaca. Sporazum koji je pripremio NATO u konačnici nije prihvatila jugoslavenska delegacija, što je ishod koji je doveo do bombardovanja Jugoslavije od NATO-a. Pregovori i njihovi rezultati još uvijek su sporni. Julijana Mojsilović nas vodi na putovanje nazad u vremenu i omogućava nam da ponovo doživimo pregovore.

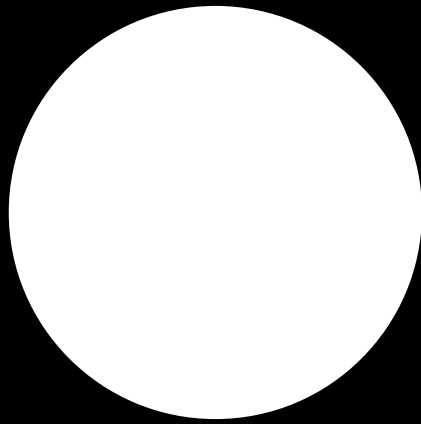
Samo dvije godine kasnije, pažnja je bila usmjerena na potpisivanje sporazuma od strane Makedonije. Okvirni sporazum iz Ohrida potpisali su Vlada Makedonije i predstavnici albanske zajednice u Makedoniji, čime je okončano nasilje između dvije strane. Istražujemo kakva mišljenja postoje o sporazumu u okviru civilnog društva u Makedoniji. Nadalje, uradili smo intervju s Vladom Popovskim, koji je učestvovao u pregovorima i koji nam daje uvid u proces iz tog vremena iz prve ruke.

Pregovori se još uvijek nastavljaju, kako se nastavljaju razgovori između Srbije i Kosova u Bruxellesu. Iako te razgovore ne treba smatrati dijelom mirovnog sporazuma, oni ipak doprinose normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova. Naša analiza pregovora koju je sačinio Andreas Berg zapravo je pesimistična u pogledu procesa suočavanja s prošlošću ovih dviju nacija, ali pozdravlja razgovore kao prvi korak u dugom procesu ka miru.

Nadamo se da ćete uživati čitajući ovo novo izdanje časopisa *Balkan.Perspectives!*

Srdačno,
Maike Dafeld, glavna urednica

Vjerujete li u mirovne sporazume?

Bosna i Hercegovina

Smatram da mirovni sporazum za BiH nije u cijelosti opravdao svoju namjenu jer se nije desilo državno blagostanje, kao ni državna ni politička stabilnost. Međutim, mirovni sporazum je BiH uveo u novu „eru“. BiH je dobila kakvu-takvu državnost i dobila je prestanak rata. Dvadeset godina nakon potpisivanja mirovnog sporazuma građani BiH i dalje žive u „eri prestanka rata“, u prividnom državnom blagostanju.

Božana P., 37

Iz moje perspektive, kao djeteta koje je s radošću dočekalo Dejtonski mirovni sporazum i kraj rata u BiH, mirovni sporazumi su odličan alat za zaustavljanje sukoba i sprečavanje daljnjih ljudskih žrtava. Kako je obično riječ o samo formalnom rješenju, rješenju za zaustavljanje sukoba, unapređenje mirovnih sporazuma vidim samo kroz suštinsko zalaganje sudionika za postizanje dugoročnih rješenja imajući u vidu istinsku dobrobit strana u sporu.

Belma P., 32

Nažalost, ne vjerujem u mirovne sporazume jer oni koje poznajem u BiH većinom su nametnuti sa strane. Mislim da je to samo privremeno rješenje i stavljanje na *stand bay* problema koji su eskalirali u društvu bez obzira na to koje su prirode. Ako jedno društvo ne riješi vjekovne nesporazume i ne postigne zajedničku riječ, mirovni sporazum je samo komad papira koji se prije ili kasnije prestane poštovati.

Amela M., 28

Makedonija

Meni nije teško vjerovati u mirovne sporazume. Činjenica je da nas istorija uči o njima, uzmimo naprimjer Ohridski sporazum, kojim je prekinut oružani sukob i političkim dijalozima data prilika da donesu mir.

Elham B., 29

Da, ja vjerujem u mirovne sporazume, ali kako bi ti sporazumi nastavili postojati i doveli do stvarnog mira moraju biti ispunjeni brojni uslovi. Kao prvo, neophodno je procijeniti konflikt, a društvo mora prihvatiti sporazum. U suprotnom, sporazumi koji se nameću izvana neće postići svoj cilj, odnosno ponovnu uspostavu mira i mogućnost za bolju budućnost društva.

Danijela Z., 23

To je zapravo dosta komplikovano pitanje, jer mirovne sporazume potpisuju vlade, a ne narodi. Tako da ako možemo reći da je vlada izabrana demokratskim putem i predstavlja želje većine ljudi u zemlji i ako pretpostavimo da će jedna ili više vlada poštovati sporazum, onda pretpostavljam da možda ne bih rekla vjerovati u sporazume, jer se „vjerovati“ čini prilično jakom riječju, ali mislim da oni mogu predstavljati nešto, funkcionirati i postići određeni cilj.

Ana-Marija K., 25

Kosovo

Ne vjerujem u mirovne sporazume jer smatram da se takvi sporazumi sačinjavaju pravnim putem i predstavljaju pisana pravila. Stvarni sporazumi, za koje vjerujem da su postignuti u svrhu osiguravanja mira, vezani su za saradnju i solidarnost između dva naroda ili između specifičnih grupa u okviru određene populacije. To znači saradnju, usklađivanje interesa i izbjegavanje konflikata ili drugih pitanja koja mogu dovesti do zaoštavanja loših odnosa i konflikta. Stoga ne vjerujem u mirovne sporazume ako nisu praksa koja je rezultat mobilizacije civilnog i državnog sektora. I ne vjerujem u sporazume koji se potpišu i ostanu u ladici.

Albulena N., 26

Jako je teško vjerovati da ti sporazumi koje potpiše neko ko predstavlja određenu zemlju mogu funkcionirati u stvarnom životu. Naravno, kao ideja, to je najmirniji način za okončanje rata i okončanje rasprave o nečemu negativnom. Međutim, sadržaj ovih sporazuma je uvijek misterija. Naprimjer, imate sporazume između Kosova i Srbije, ali stvarni dogovori nikada nisu objavljeni. Jedine stvari koje prelaze u domen javnosti su one kod kojih namjeravaju početi s provedbom u praksi, ali ni nakon dvije godine od potpisivanja sporazuma još uvijek nemamo zaključke o tome šta je zapravo dogovoreno ili šta je pomoglo objema zemljama, Kosovu i Srbiji, da se razvijaju i približavaju Evropskoj uniji. Tako da je još uvijek jako teško vjerovati u mirovne sporazume. To je širok koncept.

Ramadan S., 21

Mirovni sporazumi su najbolji način, ja zaista vjerujem u to. Međutim, to je teško ako govorimo o regiji. Još uvijek nije došlo vrijeme za to, ali nadam se da ćemo imati mirovne sporazume u budućnosti, posebno sa Srbijom.

Kushtrim L., 32

Srbija

Delimično. Zavisi koliko su civilizovane zemlje koje ih sklapaju.

Mara A., 24

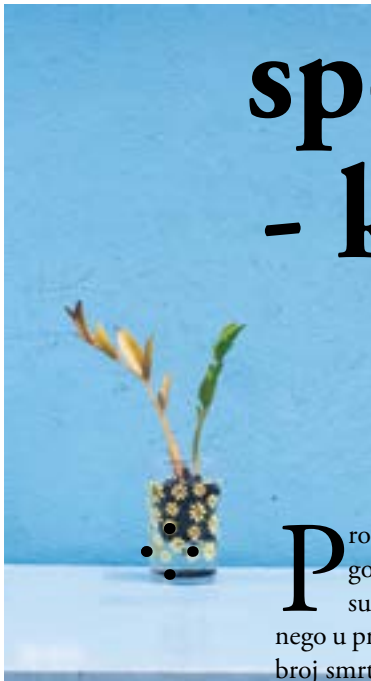
Ne više. Drugo su bili mirovni ugovori posle Prvog i Drugog svetskog rata, kada su sklapani ugovori između par zemalja sa jedne i ostatka sveta sa druge strane, jer nije bilo mogućnosti da se ne poštuju. Sada nemaju više tu težinu.

Jagoda N., 64

Uopšte ne verujem. Ako jedna od potpisnica ugovora iz bilo kojeg razloga dobije podršku velike sile, polako počinje borba za dobijanje većih prava od onih određenih ugovorom. Takođe, onog momenta kada okolnosti postanu povoljnije za jednu od potpisnica prelaze se granice i dolazi do kršenja ugovora.

Aleksandar M., 38

O mirovnim sporazumima - kratki uvod

Program podataka o konfliktima Uppsala (UCDP) zabilježio je 40 oružanih sukoba u 2014. godini, što predstavlja porast od sedam u odnosu na 2013. godinu i najveći zabilježeni broj sukoba od 1999. godine. Jedanaest od ovih konfliktata definirani su kao ratovi, četiri više nego u prethodnoj godini. Ipak, u poređenju s velikim ratovima među državama dvadesetog vijeka, broj smrti u 2014. godini bio je relativno nizak. Pozitivan aspekt je činjenica da sedam konfliktata identificiranih 2013. nije bilo aktivno, godine, a 2014. je potpisano deset mirovnih sporazuma više nego u prethodnoj godini. Ovo povećanje broja mirovnih sporazuma dio je rastućeg trenda od 2011. Međutim, važno je naglasiti da su neki od mirovnih sporazuma bili krhki na kraju godine.

Mirovni proces je sporazum u okviru kojeg jedna ili više strana u konfliktu prihvaćaju da započnu proces u cilju rješavanja razmirica. Kada je riječ o mirovnim sporazumima, potrebno je riješiti nekoliko problema kako bismo doprinijeli tome da budu uspješniji. Posebnu pažnju treba posvetiti uspostavljanju nove administracije, pravosudnog i policijskog sistema, provjeri nekadašnjih boraca, procesuiranju ratnih zločinaca i ratnih zločina, izgradnji povjerenja, rješavanju pitanja i zbrinjavanju izbjeglica i uspostavljanju stabilnih državnih institucija, što su samo neka od pitanja. Pored toga, moramo voditi računa o tome da je svaki rat, svaki konflikt, drugačiji, a mirovne sporazume treba prilagoditi svakom pojedinačnom slučaju.

Prema Erwinu A. Schmidlu jedna od glavnih poteškoća u mirovnim operacijama je potencijalni nedostatak dugoročne posvećenosti. Regija Balkana je dobar primjer, a samo dugoročna posvećenost može biti izlaz iz trenutnog *statusa quo*. Ovo izdanje govori o tome zašto je u mnogim slučajevima teško znati da li se mirovne operacije odvijaju uspješno. Teško ih je mjeriti i moguće ih je preispitivati tek nakon vremenskog perioda od nekoliko desetljeća. Ipak, kao što će biti vidljivo kasnije, određeni sporazumi postignuti na Balkanu ispunili su svoju prvobitnu svrhu, ali su im sada potrebne revizija i izmjene.

Mirovni sporazumi su ugovori koji za cilj imaju okončanje konflikta ili rata, ili barem njegovo mijenjanje u velikoj mjeri, kako bi se u kasnijoj fazi mogao rješavati na konstruktivniji način. Postoje različite vrste sporazuma koje je moguće postići tokom mirovnog procesa. Ujedinjene nacije koriste sljedeće klasifikacije: sporazumi o primirju, obustavi neprijateljstava, prekidu vatre i miru, preliminarni sporazumi, pretpregovarački sporazumi, okvirni i sveobuhvatni sporazumi, privremeni sporazumi i podsporazumi.

„Primirje“ se odnosi na proces u kojem strane otvaraju pregovore, ali „primirje“ nije mir. „Obustava neprijateljstava“ je privremeni prekid nasilja, obično na početku mirovnog procesa. „Prekid vatre“ provodi se u okviru samog mirovnog procesa, i to je dio šireg dogovora u okviru pregovora. To ostavlja dovoljno prostora za pregovore i ljudsku pomoć, ali to ne rješava glavni

uzrok konflikta. Kada se postiže na kraju konflikta, to obično uključuje povlačenje snaga, razoružanje i demobilizaciju boraca. To također postaje sastavni dio ukupnog mirovnog procesa. „Mir“ pokazuje da su se akteri dogovorili da se prestanu permanentno boriti.

„Preliminarni sporazumi“ služe za izgradnju povjerenja među akterima i da stvore osnovu za početak mirovnog procesa. „Pretpregovarački sporazumi“ strukturiraju pregovore kako bi ih zadržali na pravom putu u svrhu konačnog postizanja cilja završetka konflikta. Nakon „okvirnih sporazuma“ obično slijede duži pregovori, koji se završavaju odvojenim aneksima i protokolima koji sadrže detalje pregovora.

„Sveobuhvatni sporazumi“ potcrtavaju sporno, te ih obično obilježava rukovanje. Takvi sporazumi se fokusiraju na zajedničke interese svih strana u konfliktu. „Privremeni sporazumi“ podsjećaju strane na nastavak mirovnog procesa i služe kako bi ponovo pokrenuli usporene pregovore, ako je to neophodno. Međutim, nakon takvih sporazuma moraju uslijediti pregovori o ključnim pitanjima. „Podsporazumi“ ili „protokoli“ obično su dio šireg i sveobuhvatnog sporazuma. Njihova svrha je pristupiti datom pitanju na detaljniji način i uz više tehničkih sadržaja nego u slučaju okvirnih sporazuma.

Sporazumi mogu pomoći pri provedbi mira putem provedbenih mehanizama koji poboljšavaju sposobnosti praćenja i nagrađuju saradnju. Međutim, njihove prednosti leže u specifičnijim komponentama, poput demilitariziranih zona, kontrole oružja i mjera izgradnje povjerenja.

Kada, međutim, pogledamo balkanske države i sporazume poput Dejtonskog mirovnog sporazuma i Erdutskog sporazuma, koji su samo od nekih, suočavamo se s dodatnim komplikacijama. Sve balkanske države koje su obuhvaćene ovim sporazumima odlikuju se općenito visokim nivoom ekonomske i političke nestabilnosti. To je rezultat niza faktora, uključujući nepotpunu ili djelimičnu provedbu reformi privrednog sistema, nepotpun proces demokratizacije, nedostatak dobro obučanih državnih službenika i drugih državnih zaposlenika zbog odljeva mozgova ka Zapadu, visoke stope organiziranog kriminala i korupcije, kao i nedovoljno razvijeno civilno društvo koje obuhvata različite zajednice.

Nadalje, prethodno veliko učešće međunarodnih organizacija povećalo je zavisnost lokalnih aktera od međunarodne zajednice. Kao što Stefan Wolff pravilno navodi, „institucijama uspostavljenim uz pomoć međunarodne medijacije i povremeno uz značajan pritisak međunarodne zajednice, kao što je to vidljivo u slučaju pregovora iz Dayton, općenito nedostaje fleksibilnosti, demokratske legitimnosti i efikasnosti u pogledu rezultata, i stoga imaju vrlo malu, ako ikakvu, lokalnu podršku“.

Ne možemo poricati nužnost mirovnih planova i programe stabilizacije poput Dejtonskog mirovnog sporazuma ili Ohridskog mirovnog sporazuma, jer politički okviri imaju potencijal da pronađu aranžmane za normaliziranje odnosa među nekadašnjim zaraćenim stranama. Svi se također možemo složiti da su mirovni planovi ispunili svoj glavni cilj: sprečavanje izbijanja novih nasilnih konflikata. Postkonfliktni oporavak je vrlo složen i dugotrajan proces, proces izgradnje nacije i države u BiH i na Kosovu još uvijek nije završen. Iako je vrlo nevjerovatno da će ponovo doći do novih ratova kao rezultat nedovršenog procesa izgradnje države, većina balkanskih zemalja je daleko od pomirenja. Postizanje situacije u kojoj su svi na dobitku trebao bi biti krajnji cilj. Jedan od mogućih načina za pronalazak izlaza moglo bi biti nametanje takvog uslova za pristup EU, čime bi se šira javnost i političke elite „prisilili“ na kompromise u svrhu postizanja onoga što mnogi smatraju jedinim rješenjem za trenutne probleme. Određene lekcije mogu se naučiti iz procesa stabilizacije u Makedoniji i u istočnoj Slavoniji u Hrvatskoj, uz, naravno, istovremeno vođenje računa o tome da svaki pojedinačni slučaj ima svoj vlastiti historijski, politički i društveni kontekst.

Nerkez Opačin

je predavač i koordinator ljetnih škola na Međunarodnom univerzitetu u Sarajevu. Njegove istraživačke oblasti uključuju analizu i rješavanje konflikata, mirovne studije, mirovno obrazovanje, suočavanje s prošlošću, međuetničko pomirenje, tranzicijsku pravdu i međunarodne odnose.

RAMBUJE: RAT KAO NASTAVAK POLITIKE

Pet meseci nakon prve pretnje bombardovanjem tadašnje Savezne Republike Jugoslavije (SRJ), u Generalštabu Jugoslovenske narodne armije (JNA), NATO delegacija je sa jugoslovenskim vojnim i političkim čelnicima postigla neku vrstu sporazuma koji je, ispostavilo se, značio samo odlaganje neizbežnog. Sporazum je podrazumevao delimično povlačenje srpskih snaga iz pokrajine, ograničenje raspoređivanja novih trupa i opreme i srpski pristanak na nenaoružane posmatračke Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS). Na terenu, međutim, stvari nisu do kraja bile kako je dogovoreno. Doduše, upadljivi narandžasti džipovi sa OEBS-ovim verifikatorima stigli su na Kosovo, ali to nije bitnije popravilo situaciju. Novi pregovori su usledili i u januaru 1999, ali opet bez uspeha.

Tadašnji jugoslovenski predsednik Slobodan Milošević nije želeo da prihvati međunarodne trupe koje bi garantovale prekid neprijateljstava u pokrajini.

Ubeđen da na terenu kosovski Albanci i njihova gerila, Oslobođilačka vojska Kosova (OVK), nemaju nikakve šanse da otcepe pokrajinu od Srbije i izuzmu je od svakog uticaja Beograda, Milošević je odbijao jedan za drugim predloge međunarodne zajednice.

Osim toga, smatrajući Kosovo delom svoje teritorije, mislio je da bi bilo kakva strana intervencija značila mešanje u unutrašnje stvari nezavisne države, a ako takva odluka i bude doneta nadao se da će Rusija, i možda i Kina, staviti veto u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija u slučaju da se NATO na kraju odluči za vojnu intervenciju. Svaka od tih kalkulacija pokazala se pogrešnom.

RAMBUJE KAO POSLEDNJA ŠANSA

Pregovori u dvorcu u gradiću Rambuje, nekih 60 kilometara od Pariza, počeli su februara 1999. i trajali su gotovo tri sedmice. Milošević im nije prisustvovao, ostavši u Beogradu, ali je pod kontrolom držao srpski pregovarački tim. U Rambuje je dolazio tadašnji predsednik Srbije Milan Milutinović, koji je povremeno preko noći leteo za Beograd po Miloševićeve instrukcije. Kosovsku delegaciju je predvodio Hašim Tači, politički predstavnik OVK, tada u dvadesetim godinama, čvrst pregovarač, koji je kontrolisao inače pomalo nesložnu ekipu kosovskih Albanaca.

Jedan od članova kosovske delegacije je, na primer, rekao novinarima u šali kako su „Ibrahima Rugovu pratili i do toaleta kako ne bi skrenuo u neku prostoriju i potpisao sporazum“.

Pregovori su se sveli na šatl-diplomatiju članova tzv. Kontakt grupe, koju su činili predstavnici SAD, Rusije i EU, Kristofer Hil, Boris Majorski i Wolfgang Petrič, a da nije bilo direktnih susreta albanske i srpske delegacije. Jedan od glavnih aktera te diplomatije bila je Medlin Olbrajt, tadašnja američka državna sekretarka. Ni njeni česti dolasci i razgovori sa Tačijem nisu urodili plodom.

DŽERI ADAMS? NE, HVALA

U jednom od takvih susreta, šetajući stazama dvorca, Olbrajt je pokušala da Tačija ubedi da kosovski Albanci potpišu sporazum i reše svoje probleme. Prema izvoru iz albanske delegacije, deo razgovora tekao je ovako: „Ako potpišete, napravićemo od vas Džerija Adamsa“ (vođa stranke Šin Fein u Severnoj Irskoj, političkog krila IRA-e, prim. aut), predložila je Olbrajt.

Pregovori u dvorcu u gradiću Rambuje, nekih 60 kilometara od Pariza, počeli su februara 1999. i trajali gotovo tri sedmice. Milošević im nije prisustvovao, ostavši u Beogradu, ali ih je pod kontrolom držao srpski pregovarački tim. U Rambuje je dolazio tadašnji predsednik Srbije Milan Milutinović, koji je povremeno preko noći leteo za Beograd po Miloševićeve instrukcije. Kosovsku delegaciju je predvodio Hašim Tači, politički predstavnik OVK, tada u dvadesetim godinama, čvrst pregovarač, koji je kontrolisao inače pomalo nesložnu ekipu kosovskih Albanaca.

„Džeri Adams? Ne, hvala. IRA je na listi terorističkih organizacija, što bi značilo da će i OVK biti na tom spisku“, bez mnogo razmišljanja odgovorio je Hašim Tači.

Zatečena ovakvim odgovorom, Olbrajt je Tačiju predočila, prema istom izvoru, tri mogućnosti: „Vi potpišete, Srbi odbiju, mi ih bombardujemo; vi odbijete, Srbi potpišu, prepušteni ste na milost i nemilost Srbima; ako odbijete i jedni i drugi, mi više ništa ne možemo. Razmislite.“

Ni to nije previše uzбудilo mladog albanskog lidera. Njegov osnovni zahtev je bio pravo na referendum za otepljenje od Beograda, što u tom trenutku međunarodna zajednica nije podržavala. Bez tog uslova, njegova delegacija nije htela da razgovara.

S druge strane, pre svega evropski članovi Kontakt grupe zalagali su se da Kosovo dobije najširu moguću autonomiju, što je Beograd bio sklon da potpiše, ali kosovski Albanci nisu.

AMERIČKI NOVI USLOV – GARANT NEUSPEHA

Izvori u Rambujeu u vreme pregovora i neke kasnije analize govore u prilog tome da je Amerika – nezadovoljna albanskim odbijanjem i mogućim srpskim pristankom na politički deo sporazuma – u poslednjem trenutku unela nove elemente, za koje se sa sigurnošću moglo pretpostaviti da će ih Beograd odbiti. Reč je, naime, o vojnom delu teksta sporazuma koji je predviđao prisustvo NATO trupa ne samo na Kosovu već i njihovo nesmetano kretanje Srbijom, po nekim izvorima i besplatno korišćenje kasarni Vojske Jugoslavije, kao i neplaćanje štete koja bi nastala na infrastrukturi od pokreta trupa. U intervjuu za Reuters u to vreme, predsednik Srbije Milan Milutinović je rekao da nema srpskog političara koji bi to potpisao, jer je to zapravo jednako okupaciji. Sam sporazum nikada nije objavljen u celini, ali je „procurelo“ da je predviđao funkciju šefa implementacione misije koji bi imao pravo da donosi odluke koje su obavezujuće za ugovorne strane. Šef implementacione misije bio bi jedini i konačni tumač političkog dela sporazuma, a i komandant međunarodnih, odnosno NATO snaga, vojnog dela sporazuma. Za Srbe je posebno, prema „procurelim“ informacijama, bila neprihvatljiva odredba

kojom se izričito utvrđuje da će se predviđena rešenja primenjivati tri godine, da bi se nakon toga na međunarodnom skupu donela odluka o konačnom statusu Kosova, što je Beograd protumačio kao referendum o nezavisnosti. Takvim rešenjem otvorena je mogućnost da se nakon tri godine referendumom albanskog stanovništva legalizuje otepljenje Kosova.

S druge strane, vojni deo sporazuma, koji su SAD ubacile kao poseban dodatak B (Status multinacionalnih snaga za implementaciju), bio je tako sročten – na osnovu nekih svedočenja – da ne bude prihvatljiv za SRJ, jer je predviđao ono što je srpska delegacija videla kao klasičnu vojnu okupaciju. Tim dodatkom B, pored ostalog, bilo je predviđeno da se kompletne vojne i policijske snage SRJ i Srbije povuku sa Kosova, izuzev 1.500 vojnika i 75 policajaca; da se sa Kosova povuče i kompletna vojna tehnika, ne samo tenkovi, topovi i drugo teško naoružanje već i sva defanzivna sredstva; da garant sprovođenja sporazuma na Kosovu budu trupe NATO-a; da one kontrolišu i regulišu kopneni saobraćaj na Kosovu i vazdušni prostor iznad pokrajine, pa čak i vazdušni prostor 25 km izvan Kosova u dubinu teritorije Jugoslavije, pri čemu je letelicama Jugoslavije zabranjen ulazak u taj vazdušni prostor bez posebne dozvole nadležnog komandanta NATO-a. Neki strani učesnici pregovora u Rambujeu su drugačije tumačili delove sporazuma, pre svega u političkom delu, tvrdeći da nakon tri godine i Srbi i Albanci imaju isto pravo na odlučivanje, a prema nekim izvorima Zapad nije bio baš jedinstven u tome da osim široke autonomije Kosovo dobije više.

(NE)JEDINSTVEN NATO

U vreme pregovora pojavile su se pukotine i u samoj Alijansi. Italijani su uporno insistirali na dogovoru i izbegavanju bombardovanja Jugoslavije. I neki drugi učesnici su imali dileme u vezi sa okončanjem sukoba na Kosovu uz međunarodnu pomoć, ali je na kraju prevladala potreba za očuvanjem jedinstva NATO-a, i to u godini kad je Alijansa slavila pola veka od osnivanja 4. aprila 1949.

Tako je, posle 18 februarskih dana pregovora u Rambujeu, odlučeno da se oni nastave u martu u Parizu, kada bi obe delegacije dale konačan odgovor i potpisale ili odbile potpisivanje sporazuma.

Albanska strana je obavestila strane diplomate da će potpisati, dok je srpska delegacija uložila brojne amandmane na politički deo, a ni po koju cenu nije prihvatila vojni deo sporazuma.

Srbi su tražili još vremena, i mada je predsednik SAD-a Bil Klinton novinarima rekao da možda i treba malo sačekati, do toga nije došlo jer su ostali procenili da nema svrhe izaći u susret, kako su rekli, „taktici srpskog odugovlačenja“, za vreme koga Jugoslavija pojačava vojno prisustvo u pokrajini, prema obaveštajnim podacima.

Nakon albanskog DA i srpskog NE, bombardovanje Jugoslavije počelo je 24. marta 1999. i trajalo 78 dana. Okončano je Kumanovskim sporazumom, na koji je Milošević pristao nakon što mu je, prema srpskom izvoru bliskom jugoslovenskom predsedniku, ruski političar Jevgenij Primakov rekao da Rusija ne može da pomogne da se bombardovanje izbegne i da nije izvesno da će se, ako dođe i do kopnene intervencije, koja doduše nije bila u planu, bar ne odmah, NATO zaustaviti na administrativnoj granici sa Kosovom.

Julijana Mojsilović je novinarka iz Beograda. Radila je za brojne medije u regionu (Slobodna Dalmacija, Jutarnji list, Balkan Insight), kao i za strane publikacije i novinske agencije (Associated Press, Reuters). Bila je takođe zadužena za odnose s javnošću u svetskim kompanijama i savetnica za odnose s javnošću u kabinetu Zorana Đinđića. Bavila se uglavnom kriznim odnosima s javnošću. Julijana Mojsilović živi i radi u Beogradu..

Dejtonski sporazum bh. novinskih portala

Naslovi su reklama za tekstove i zbog toga su presudni za čitanost teksta. Da bi naslov bio zanimljiviji i privukao pažnju čitalaca, često se koriste citati iz teksta koji su bitni i koji nose važnu poruku. Kada je riječ o izvještavanje o Dejtonskom sporazumu, na bitne poruke koje nagovještavaju konkretne promjene i dalje se čeka.

Dejtonski sporazum potvrdio je etničke podjele i ratna osvajanja, iz Ustava BiH je izbrisao građane/ke, prisilivši građane/ke da se izjašnjavaju kao pripadnici neke od etničkih grupa, i otvorio vrata za klijentelizam i korupciju u svim oblastima. Po naslovima u bh. medijima može se osjetiti agonija koju je donio Dejtonski sporazum. Oni pokazuju sva neslaganja i nemogućnost dogovora, blokadu bilo kakvih promjena, pokazuju „zamrznuti rat“, kako i glasi jedan od naslova. S razlogom, pred dvadesetu godišnjicu, mediji posvećuju veliku pažnju posljedicama Dejtonskog sporazuma. Američki novinar i politički analitičar Franco Galdini Bosnu i Hercegovinu naziva „zemljom sa tri predsjednika, 13 premijera i bez pristojne vlade“, ističući činjenicu kako je američko posredovanje u stvaranju Dejtonskog sporazuma 20 godina nakon rata BiH pretvorilo u haos.

Uprkos tome, Dejtonski sporazum se danas sve češće na međunarodnom nivou spominje kao uspješan projekt koji bi trebao biti model za rješenje sukoba u Siriji.

Radio Sarajevo : Naslovi iz novina Oslobođenje

m u naslovima la i štampe

1_ Ekskluziv: Kongres želi specijalnog izaslanika za BiH

SAD traži provjeru učinka Dejtona. Rezolucija u Kongresu SAD-a trebala bi ubrzati put ka EU. Potrebno je da se provedu ustavne reforme, čija bi podloga bio Dejtonski sporazum. Postoje poteškoće u uspostavi efikasnih političkih institucija, navodi se u rezoluciji.

2_ Danas godišnjica Dayton: Sporazum koji je zamrznuo rat

3_ Mesić: Dayton stvorio invalidnu državu

4_ 20 godina poslije: Dayton opet posvađao Dodika i Izetbegovića

5_ Sedamnaest godina Dayton

Dejtonskim mirovnim sporazumom, koji su 21. novembra 1995. godine parafirali tadašnji predsjednici BiH Alija Izetbegović, Hrvatske Franjo Tuđman i Srbije Slobodan Milošević, zvanično je okončan troipogodišnji rat u Bosni i Hercegovini. U međuvremenu sva trojica potpisnika sporazuma su umrla, original dokumenta je izgubljen, a političari BiH i dalje raspravljaju o njegovoj reviziji. Umro je i bivši međunarodni izaslanik za Balkan i tvorac Dejtonskog sporazuma Richard Holbrooke.

6_ Banja Luka: Kompozicijom “Daj nam mir” počela konferencija o 20. godišnjici Dayton

Konferencija posvećena 20. godišnjici Dejtonskog mirovnog sporazuma, na kojoj učestvuje gotovo 100 zvaničnika i političara iz BiH, zemalja regiona, predstavnika međunarodne zajednice u BiH, analitičara, te istoričara, počela je danas u Banjoj Luci.

7_ Mesić za Dayton 2 i BiH sastavljenu od višenacionalnih kantona

Bivši predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić smatra kako je vrijeme za novu međunarodnu konferenciju na kojoj bi se razgovaralo o unutarnjem preustroju BiH, a njegov prijedlog je da se BiH preoblikuje u građansku državu sastavljenu od više multinacionalnih kantona.

8_ Raspakivanje “Dejtona” opasno po Srbiju

Deklaracija Hrvatskog narodnog sabora o formiranju četiri federalne jedinice je raspakivanje Dejtonskog mirovnog sporazuma, što je veoma opasno za Republiku Srbiju, istakli su, gostujući u emisiji “Izazovi” BN televizije, poslanici SDS-a i NDP-a u Predstavničkom vijeću Parlamentarne skupštine BiH. Podrška potpredsjednika SNSD-a deklaraciji HNS-a je nacionalna izdaja, ocijenila je poslanik SDS-a Aleksandra Pandurević.

9_ Nema više crtanja granica na Balkanu

Profesor David Chandler, na godišnjicu Dejtonskog mira, smatra da je sporazum dobar samo za međunarodnu zajednicu.

10_ Radmanović: Ako imamo Dayton, ne treba referendum

Radmanović i Nikolić su u Beogradu razgovarali o aktuelnoj političkoj situaciji u regiji i o Prvom svjetskom ratu.

11_ Picula: Dayton mijenjati – BiH treba novi ustav

12_ Dejton treba izvršavati, a ne mijenjati

13_ Da li je vrijeme za promjenu Daytonskog sporazuma?

Jedni u BiH ga vide kao “luđačku košulju” navučenu BiH, dok ga drugi smatraju “garantom zaštite nacionalnih interesa”. Razapeta između te dvije opcije, ova zemlja stagnira 19 godina od potpisivanja Daytonskog sporazuma.

U BiH se puno toga mora mijenjati, a Daytonski ustav ne može biti imun na procese koji predstoje ovoj zemlji na putu ka Evropskoj uniji (EU). Potvrdili su to za Deutsche Welle politički analitičari, predstavnici (...).

14_ Dayton: ništa novo ni nakon 14 godina

Na današnji dan 1995. godine u američkoj vojnoj bazi Wright Patterson kod Daytona potpisan je Daytonski mirovni sporazum. Tim dokumentom

je službeno okončan krvavi rat u Bosni i Hercegovini.

Daytonski sporazum donio je mir nakon gotovo četiri godine rata u zemlji. Potpisali su ga tadašnji politički čelnici Srbije, Hrvatske i BiH: Slobodan Milošević, Franjo Tuđman i Alija Izetbegović. Taj događaj je bio vijest dana u cijelom svijetu. Tvorcem Daytonskog sporazuma smatra se američki diplomat Richard Holbrooke, koji je kasnije rekao da je najveća greška tog dokumenta to što je njime priznata Republika Srpska.

15_ **Danas je godišnjica Daytona, sporazuma koji je zaustavio rat**

“Ovo nije pravedan mir, ali je pravedniji od nastavka rata. U ovakvoj situaciji kao što jeste, i ovakvom svijetu kakav je, bolji mir i nije mogao biti postignut”, kazao je vidno potresen prvi predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine rahmetli Alija Izetbegović nakon ceremonije potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma 14. decembra 1995. godine u Jelisejskoj palati u Parizu

16_ **Danas godišnjica Daytona:** Sporazum koji je zamrznuo rat

17_ **Nakon tri sedmice pregovora u Ohaju Zaprepašujući mir**

18_ **Dramatična završnica pregovora o Bosni u Ohaju**

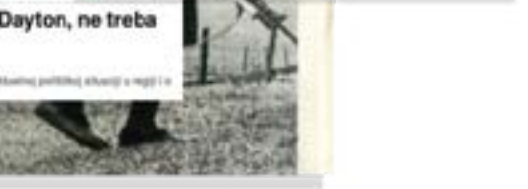
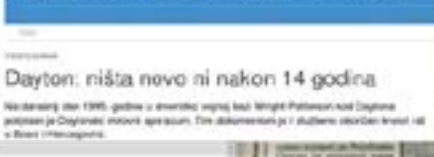
Diplomatski manevri u Dejtonu
Posljednji diplomatski manevri vođeni oko posavskog i goraždanskog koridora a neizvjesnost produžena i satima nakon isteka posljednjeg roka. Kristoferovi maratonski razgovori

Adis Šušnjar radio je kao novinar u sarajevskoj redakciji „Nezavisnih novina“ od 2005. do 2010. godine. Na poziciji PR-a i koordinatora radio je u sklopu regionalnog PR tima na promociji Inicijative za osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava na području bivše Jugoslavije (REKOM). Trenutno radi kao koordinator u Udruženju BH novinari. Završio je jednogodišnju Visoku školu novinarstva „Media plan Institut“ u Sarajevu (Odsjek za štampu) i Filozofski fakultet u Sarajevu (Odsjek za komparativnu književnost i bibliotekarstvo) 2004. godine.

4

Šta je nama Dayton?

Ne znam baš koliko je pametno 20 godina kasnije prizivati sjećanja na vrijeme kada se nad vojnom bazom Wright-Petterson ukazao dim mira. Znam da sam nekih mjesec ranije prvi put čula za grad Dayton, gdje su se eto očekivali pregovori. Šta god ko o tome sada priča, ja moram priznati da još uvijek čuvam taj osjećaj nade: u času potpisivanja mirovnog sporazuma moj je sin bio đak prvog razreda osnovne škole. Možda je beskrajno sebično, ali upravo su njegovih pet-šest minuta do škole bile moje prestrašne more tih dana. Muž je poginuo u junu, samo desetak dana nakon što smo oboje – usred ratnog Sarajeva – upisali svog prvačića. Psiholozi bi vjerovatno rekli da sam, u želji da potisnem gubitak, svoju tugu i strah projektirala na sina, ja sam pak bila sigurna da rat više ne može pod kožu. Od tada do danas teško da mogu izbrojati koliko sam puta taj Dayton – taj sinonim za mir i definiciju brojnih postratnih problema – nazvala, kao i svi drugi, luđačkom košuljom, branom za napredak, najvećim krivcem što nikako da postanemo normalna zemlja... No nikada mu nisam osporila ono najvažnije što nam je donio: prestanak rata.

Upoznala sam Richarda Holbrookea. Pamtim da ni tada, kada smo se sreli, a bilo je to samo koju godinu kasnije, nije bio bogzna kako zadovoljan rješenjima “skovanim” u Daytonu. No njegova nesumnjiva energija da spoji nespojivo i pomiri zaraćene strane frcala je iz svakog njegovog gesta kojim je pratio svoja objašnjenja: da, Dayton nije idealan, ali je donio mir i sada je na Bosancima i Hercegovcima – Srbima, Bošnjacima, Hrvatima i svim ostalim – da se dogovore. Da ga mijenjaju, unapređuju. Holbrooke je za života zagovarao robusniju implementaciju Dejtonskog sporazuma, no nije se libio reći da članice PIC-a nisu davale dovoljnu podršku. Da je bio vizionar, svjedoči i njegovo javno zalaganje u vrijeme obilježavanja petogodišnjice Daytona za agresivniji put Bosne i Hercegovine ka Evropskoj uniji. Čak je i tadašnjem zapovjedniku NATO snaga – američkom generalu Smithu – zamjerio nedovoljno energične akcije na približavanju BiH ovom savezu. Umio je, onako američki precizno, definirati i domaće aktere: Aliji Izetbegoviću je odavao priznanje na hrabrosti da ostane u Sarajevu i uvijek isticao da je baš zbog toga Slobodan Milošević bacio bijeli peškir predaje i potpuno odustao od Sarajeva. Ali nije krio ni svoje nezadovoljstvo nedovoljnim angažmanom SDA na kreiranju multietničke države. Kao što ni tada – prije 15 godina dakle – nije imao nikakvih dilema: status Kosova, tada ultravruća regionalna tema, neće promijeniti granice Bosne i Hercegovine, Republika Srpska će ostati entitet, jednako kao i Federacija. O budućnosti BiH govorio je preferirajući jačanje lokalne samouprave, kao jedan od modela koji Evropa vidi kao vlastiti domet.

Ni Izetbegović ni Milošević ni Holbrooke, kao uostalom ni Franjo Tuđman, glavni akteri Daytona, više nisu živi. Dayton jest. Nekad – u ovom domaćem političkom grotlu – doima se življi no ikad.

Zapravo, to je i velika istina. Možda i najveća: Dayton je dao okvir u kojem se, pokazalo je to i iskustvo prethodnih 20 godina, možemo kretati, sretati i raditi. U kojem možemo uzeti vlastite sudbine u svoje ruke i odgovarati za njih. Posve je drugo pitanje upotreba i zloupotreba Daytona. Uopće nemam dilema – Dayton je najmanje kriv za loše politike, beskrupulozno bogaćenje elite na račun naroda, skandalozno

stanje privrede, male plaće i mizerne penzije. Krivci za ovu baruštinu od korupcije i kriminala u kojoj živimo su političari. Oni koji sebe vide kao vlasnike zemlje, vjere i ljudi. Brani li Dayton ijednom tužiteljstvu i sudu – od općinskog do Suda i Tužiteljstva BiH – da se obračuna s organiziranim kriminalom, pohlepnim političarima i mafijašima svake vrste? Koči li Dayton ijednu vlast u ambiciji da umjesto u svoje džepove novac poreskih obveznika uloži u fabrike i nova radna mjesta? A to je zapravo suština naše priče: Dayton je crvena krpa kojom nas plaše, kojom podgrijavaju strahove i netrpeljivosti samo zarad vlastitih alibija. Da ne dođu na red da polože račune za zločine počinjene nad vlastitim narodom. I što je za njih još gore, da vrate pare.

Vildana Selimbegović rođena je u Travniku 1963, gdje je završila gimnaziju, a zatim je diplomirala na Odjelu za žurnalistiku Fakulteta političkih nauka u Sarajevu. Od 1988. do 1994. radila je u „Večernjim novinama“ (Sarajevo), od 1994. do 2008. u magazinu „Dani“, gdje je bila urednik, pomoćnik glavnog i odgovornog urednika, zamjenik glavnog i odgovornog urednika, izvršni urednik, zamjenik direktora, a u dva navrata i glavni i odgovorni urednik (2000-2003. i 2005-2008). Za svoj profesionalan rad i angažman proglašavana je novinarkom godine u izboru Žene 21 (1997. i 2001), a 1998. godine od Evropske unije i vlade SAD-a nagrađena je priznanjem za doprinos razvoju demokracije i poštivanja ljudskih prava. Od oktobra 2008. je glavna i odgovorna urednica „Oslobođenja“.

....

Mefail Ismaili

ZAUSTAVLJEN JE KONFLIKT, ALI NE I MEĐUETNIČKI INCIDENTI

-

OHRIDSKI SPORAZUM NIJE USPIO JER JE KORIŠTEN ZA POLITIČKE INTERESE

Ohridski sporazum je politički neuspjeh. Korišten je za političke interese od stranaka na vlasti, koje čak 15 godina nakon njegovog potpisivanja još uvijek govore o njegovoj provedbi. Da je proveden na učinkovit način, Makedonija se sada ne bi suočavala s političkom krizom, koju nije moguće riješiti čak ni putem pritiska međunarodne zajednice.

....

Ohridski sporazum nije uspio. Da je proveden u skladu s predviđenom dinamikom, Makedonci bi bili dio NATO-a i ostvarili bi napredak u približavanju EU. Zemlja se ne bi suočavala s političkom i ekonomskom krizom ili emigracijom svojih građana koji ne vide budućnost u vlastitoj zemlji. To je način kako građani Makedonije opisuju provedbu Ohridskog sporazuma.

Profesor Halil Lita jedan je od mnogih koji smatraju da će neuspjeh u provedbi Ohridskog sporazuma biti skup za budućnost Makedonije. „Ohridski sporazum je politički neuspjeh koji će biti vrlo skup po Makedoniju – više nego konflikt i period neprovedbe zajedno. Odgovornost leži na političkim strankama na vlasti – VMRO-DPMNE i BDI, koje su koristile proces provedbe kako bi pobijedile na izborima“, objašnjava Lita. „Makedoniji je potreban aneksijski kratkoročni sporazum za neposrednu provedbu Ohridskog sporazuma ili novi sporazum koji će uključivati [rješenja] za političku i ekonomsku krizu, krizu pravosuđa i krizu prije 2001. godine“, dodaje.

Hamza Saliu, penzioner iz Skoplja, smatra da bi Makedonija, da je Ohridski sporazum proveden na vrijeme, do sada vjerovatno već bila članica NATO-a i bliže Evropskoj uniji. „Zašto? Zato što ne bi bilo potrebe [za vladu] da se bavi pravednim zastupanjem etničkih zajednica, posebno albanske zajednice, u makedonskim institucijama, i niko ne bi govorio o upotrebi albanske zastave ili izmišljenim predmetima protiv Albanaca“, ističe Saliu. „Da je Ohridski sporazum, koji je bio glavni razlog za obustavu konflikta 2001, u potpunosti proveden, naša zemlja se ne bi nosila s takvim izazovima kao što je politička kriza koju ne mogu razriješiti čak ni međunarodni akteri; ne bi postojala ekonomska kriza i ne bi postojali međuetnički incidenti u zemlji, kao što su napadi na autobuse usmjereni protiv Albanaca, nasilje koje uzrokuju huligani u Skoplju ili hapšenja koja su rezultat izmišljenih predmeta“, dodaje.

U međuvremenu, Krenar Bekri, zaposlen u privatnoj fabrici namještaja, kaže: „Činjenica da se čak 15 godina nakon potpisivanja Ohridskog sporazuma

organizuju panel diskusije u svrhu rasprave o potrebi da se sporazum provodi ukazuje na ogromna kašnjenja u provedbi.“

„I pored činjenice da nije proveden, Ohridski sporazum je unazađen“, dodaje. Po njemu političke stranke na vlasti koriste sporazum kako bi stekle političke poene, posebno u periodu izbora.

„Zašto to kažem? Kažem to zato što je ovaj sporazum sačinjen samo da bi se uposile osobe, a ono što je najgore u svemu ovome je da su uposleni mladi Albanci na osnovu ovog sporazuma, ali već godinama nemaju stalno zaposlenje. Jedina stvar koju čine je da ostaju kod kuće i dobijaju plate. Iako se to može činiti dobro, mislim da je to štetno, jer albanski kadar gubi dragocjeno vrijeme ostajući kod kuće, umjesto da to vrijeme koristi za stjecanje određenog radnog iskustva u svojim profesijama, ali isto tako kako bi napredovali u institucijama za koje moraju raditi. To zbunjuje dio mladih, koji stoga traže načine kako bi napustili svoju zemlju i emigrirali“, dodaje Bekri.

Ljudi također smatraju da je na osnovu neodgovornosti političkih stranaka – VMRO-DPMNE, koja zastupa Makedonce, i BDI (Demokratska unija za integraciju), koja zastupa Albance, Ohridski sporazum također zloupotrijebljen u etničkom smislu. Stoga su mišljenja da je zloupotrijebljen Zakon o upotrebi albanskog jezika, upotrebi albanske zastave i adekvatnoj zastupljenosti Albanaca u institucijama.

Vlado Popovski:

Nedostaje pozitivna promocija Ohridskog okvirnog sporazuma u svrhu prevazilaženja nepovjerenja

Vlado Popovski, profesor na Pravnom fakultetu, 2001. godine učestvovao je u izradi Ohridskog okvirnog sporazuma (OFA) u ulozi savjetnika. On kaže da je od tog vremena ostvaren veliki napredak u Makedoniji u oblasti jednakosti, ali rad još uvijek nije završen. Prema Popovskom najveća prepreka na putu integracija su određene političke stranke u zemlji. U pokušaju da pobijede na izborima, ove stranke često štete međuetničkim odnosima. U tom kontekstu profesor kaže da često nedostaje pozitivna promocija prednosti OFA.

Kakav je duh Ohridskog okvirnog sporazuma, šta nedostaje u njegovoj provedbi?

Prema Ohridskom okvirnom sporazumu Republika Makedonija mora ostati jedinstvena i njen teritorijalni integritet ne smije biti narušen. Republika Makedonija je multietničko društvo i mora to i ostati, a to moraju odražavati sve sfere javnog života. Osobe trebaju imati pravo na identitet, slobodnu upotrebu jezika, kulture, obrazovanja, upotrebu simbola i slobodnu upotrebu oba pisma. Jednakost treba biti osigurana za sve grupe koje žive u Makedoniji. Sporazum je izrađen i osmišljen kao instrument održivosti i razvoja demokratije. Prvo morate razumjeti demokratiju kao koncept nediskriminacije, kao koncept inkluzije, inkluzije svih na jednakoj osnovi.

Ali Ahmeti kaže: "Sudbina Makedonije će zavisi od odnosa između Makedonaca i Albanaca." Da li je OFA doprinio izgradnji boljih odnosa?

Ja smatram da jest. Živim u mjestu Radišani, koje je "lonac za topljenje". Dominiraju Makedonci, ali također postoje albanske porodice s kojima smo prijatelji i pomažemo jedni drugima. Ključne oblasti u kojima zajednice imaju međusobno poštovanje su one koje su ključne, kao što je društvena sigurnost, zaposlenje, obrazovanje, upotreba jezika i kultura. U tom smislu OFA je kompatibilan sa cjelokupnim sistemom rješenja, što je rezultat analize prethodnih situacija. One nisu bile nimalo ružičaste.

Kakvi su bili uslovi prije potpisivanja Ohridskog okvirnog sporazuma?

Tokom pet desetljeća u okviru prethodnog sistema postojao je deklarativni naglasak na jednakosti između Makedonaca, Albanaca i drugih zajednica; da su jednaki, da imaju jednaka prava na obrazovanje i rad. Međutim, trenutna situacija je pokazala da je tokom zadnjih 50 do 60 godina postojala velika i očigledna diskriminacija manjinskih zajednica, posebno Albanaca. Do 2001. godine, od cjelokupnog broja albanske djece koja su završila osnovnu školu, samo 5 do 6,5 odsto je nastavilo svoje obrazovanje u srednjoj školi. Tako da je 94 odsto njih ostalo na nivou osnovnog obrazovanja.

Kakva je bila situacija sa makedonskom djecom?

Njih 94 odsto imaju srednjoškolsko obrazovanje. Nivo pohađanja pokazuje da su šanse za obrazovanje i napredovanje uvijek bile četiri puta manje. S obzirom na njihovo obrazovanje, ta populacija je uvijek bila određena i predodređena za najniže i najteže poslove. Nisu mogli postati inženjeri, nije bilo dovoljno nastavnika za profesije koje zahtijevaju više obrazovanje. Njih 1,5 do 2,5 odsto je pohađalo više obrazovanje, što znači da je i u višem obrazovanju postojala stvarna diskriminacija. Danas skoro 90 odsto albanske djece pohađa srednju školu. Do prošle godine 29 odsto učenika su bili Albanci, odnosno 24,7 odsto stanovništva. Možemo reći da sada ne postoje prepreke.

Kako je OFA pomogao da se prevaziđu ovi uslovi?

Sama zajednica drastično ističe ove probleme. Godine 2001. postojao je konflikt koji je imao druge uzroke, ali je glavni fokus ubrzo bio na pitanju jednakosti, prava i sloboda albanske zajednice. Ako nisu postojala teritorijalna rješenja za etnička pitanja, ona su morala biti riješena u okviru sistema. U okviru OFA priznata su sva prava i uspostavljeni mehanizmi za usvajanje određenih zakona. Mehanizmi su uključivali sklop interesa vezanih za identitet, upotrebu jezika, pristup obrazovanju, lokalno upravljanje, upotrebu simbola, kulturu. Uspostavljen je princip „Badinterove većine“. Svaki zakon mora dobiti većinu glasova predstavnika koji pripadaju manjinskim zajednicama. Pravično zastupanje pridružilo se grupi ustavnih vrijednosti. Kada to uvrstite u ustav, nijedan zakon ne može biti usvojen bez osiguravanja mjera pravedne zastupljenosti. Uslovi koji su vladali tokom zadnjih 50 do 60 godina i bili potiskivani drastično su se promijenili za 14 godina.

Tokom proteklih godina Vlada nije provela mjere za izgradnju povjerenja između zajednica, suživot i međusobno prihvatanje. Da li to osigurava OFA?

Ono što je predviđeno putem OFA dato je u pisanom obliku, a ono što nije predviđeno ne predstavlja prepreku. Postoji nedostatak mjera za povećanje međusobnog povjerenja u duh integracije i solidarnosti među građanima, mjera za povećanje lojalnosti građana prema državi, doživljavanje zemlje kao svoje, zagovaranje poboljšanja života u zajednici. To je značenje pozitivne promocije OFA i njegovih rješenja. U tom smislu postoje nedostaci. Promoviranje OFA od makedonskih političara je nedovoljno. Smatram da je OFA u određenoj mjeri definiran na negativan način u određenim makedonskim ideološkim i političkim krugovima. Oni smatraju da je taj sporazum oduzeo nešto Makedoncima i dao to Albancima.

Zašto je to još uvijek tako?

Mogu zaključiti da postoji određena doza konzervativnosti među Makedoncima o pitanju Albanaca, određena doza predrasuda. Albanci se smatraju zajednicom koja ne teži ujedinjenju Makedonije, već Albanije. Ali mislim da su ti zahtjevi manipulativni i instrumentalizirani, uz pretpostavku

da građani podržavaju konzervativnu makedonsku politiku koja će dovesti do podrške na izborima. I kod makedonskog i kod albanskog biračkog tijela postoji zaoštavanje prema međunarodnim odnosima, a ugrožavanje ovih odnosa je sada prevaziđeno. Građani su dokazali da su protiv političara koji su stalno neprijateljski nastrojeni prema međuetničkim odnosima. Manipulacija međuetničkim odnosima u cilju održavanja pozicija i dobijanja novih poena još uvijek je negativan faktor koji sprečava poboljšanje odnosa. Još uvijek postoji određeno nepovjerenje. Još uvijek postoji jako puno negativne promocije OFA. Iako vlada zapravo u potpunosti vrši svoje obaveze, svake godine usvaja akcioni plan i svake godine se slaže u vezi sa upošljavanjem. Oni poduzimaju mjere, ali ne promoviraju na pozitivan način ono što čine. Umjesto toga to predstavljaju kao da se radi o prinudnosti, „Pogledajte, mi to ne želimo, ali moramo.“

Šta mislite o događajima u Gošnicama, u Kumanovu, ili o tragediji na jezeru Smilkovsko jezeru?

Postoje brojne špekulacije da se radilo o albansko-makedonskom konfliktu. Predmeti nisu zatvoreni. Građani su, bez obzira na njihovu etničku pripadnost, donijeli svoj vlastiti sud o tome šta se desilo u Kumanovu. Ja ne vjerujem ni u što, ali lično imam sumnje. Postoje špekulacije o tome da je to naručeno, da je motiv bio nešto drugo od onoga što se tvrdi. Sve što je naš problem dolazi odozgo, ne odozdo. Ali mi imamo drastičnu promjenu, korak naprijed, rezultate, i to je činjenica.

Da li je pitanje federalizacije suprotno OFA?

To je manipulativna ideja neodgovornih centara, bez obzira na to da li su makedonski ili ne. OFA navodi da jedinstvo i teritorijalni integritet moraju biti sačuvani. Sve izvan te definicije nije samo usmjereno protiv OFA, već i protiv Ustava. Multietnička priroda Republike Makedonije mora biti očuvana u svakom segmentu. Bilo kakva diskusija o federalizaciji ne samo da je suprotna tome već je također i štetna, jer može postaviti interne administrativne i političke granice. Održivost države je moguća samo na osnovu pune jednakosti građana.

Briselski sporazum: napredak ili proces?

Briselski sporazum postignut u aprilu 2013. između Srbije i Kosova te njihov stalni proces dijaloga nazvan je ključnim postignućem u odnosima između Prištine i Beograda, priznanjem da će dvije strane saradivati kako bi smanjile tenzije i pregovarale o ključnim razlikama, uz istovremeno suzdržavanje od međusobnog blokiranja njihovog puta ka EU. Da li je to istina? Ili je novi dijalog jednostavno novi okvir za stare rasprave?

April 2013. Nakon deset beskrajnih rundi pregovora, negdje duboko u birokratiji EU u Bruxellesu i pod budnim okom baronese Catherine Ashton, premijer Kosova Hašim Tači i premijer Srbije Iвица Dačić odobrili su listu dogovorenih principa i obaveza koje za cilj imaju normalizaciju odnosa između Prištine i Beograda. Potpisivanjem te liste obavezali su se da riješe niz zamrznutih nesuglasica, uključujući prilagodbu pravnog okvira, čime bi se omogućilo da vladavina prava bude primjenjiva na cijelom Kosovu te da institucije Kosova mogu djelovati na teritoriji cijele zemlje, uz istovremeno ukidanje paralelnih srbijanskih struktura koje finansira Beograd. Kosovskim Srbima bi se istovremeno garantirale pozicije u kosovskim strukturama i bilo bi osnovano Udruženje srbijanskih opština u skladu s Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi i zakonima Kosova. I konačno, dvije zemlje bi ostavile postrani pitanje nezavisnosti Kosova jamčenjem da nijedna strana neće sprečavati pridruživanje druge strane EU, te da Srbija neće blokirati učešće Kosova u regionalnim i međunarodnim organizacijama, utirući put pregovorima o nekoliko drugih tehničkih sporazuma. Nakon mjeseci pregovora, Briselski sporazum,

kako se naziva, postao je činjenica. Međutim, šta je sve to značilo? Da li je počela nova era odnosa između Srbije i Kosova? Da li su dvije strane bile spremne da razgovaraju o budućnosti, ostavljajući postrani razlike i pritužbe? Ne baš.

Sedmice dijaloga 2012. i 2013. nisu bile potaknute spremnošću dviju strana na međusobno prihvatanje, uvažavanje njihove mučne prošlosti i stvarnošću njihovog novog odnosa, već više praktičnim razlozima: međusobnom željom Kosova i Srbije za članstvom u EU. Ovu želju je, naravno, mogla zadovoljiti sama EU otpočinjanjem procesa realističnih međusobnih odnosa, uz EU kao medijatora, u pogledu njihovih zahtjeva i razmirica. Iz perspektive EU, sporazum o dijalogu je također postajao ključan za nastavak njenih odnosa kako s Prištinom tako i s Beogradom. Stalna sporenja između Prištine i Beograda u vezi sa sjeverom Kosova (gdje je u julu 2011. ubijen pripadnik specijalne policije Kosova tokom pokušaja Prištine da uspostavi kontrolu nad graničnim prijelazima i carinskim postajama) pokazala su da je sjeverni dio Kosova, gdje prevladavaju Srbi, i dalje u pravnom smislu bio ničija zemlja, u kojem nisu pravilno funkcionirali ni zakoni Kosova ni Srbije, što je dovodilo do povećanih

tenzija i potencijalnog konflikta kad god bi Kosovo pokušalo da uspostavi kontrolu, uz stalno cvjetanje organiziranog kriminala (oblast u kojoj saradnja Srba i Albanaca nikada nije predstavljala problem). Za EU, koja uvijek sporo poduzima odlučne korake, nije više bilo moguće da stoji postrani i nada se napretku.

Danas, dvije i po godine nakon sporazuma, sve strane (Kosovo, Srbija i EU) imale su koristi od njega bez obzira na brojne neuspjehe. Nepovjerenje između dvije strane napredak čini sporim i često bolnim, a između Prištine i Beograda i dalje postoje razmirice i međusobne optužbe za kočenje provedbe, kao i neslaganje u vezi s tehničkim detaljima, uz istovremeno pronalaženje isprika za neispunjavanje vlastitih obaveza. Bez obzira na to, razmirice se općenito odnose na principe provedbe, a ne na sporazum kao takav. Napredak je ostvaren u smislu uspješnih opštinskih izbora, integracije srbijanskih sudaca i tužilaca u strukturu Kosova, zatvaranja tzv. organizacija civilne zaštite na sjeveru i sporazuma o energiji i osiguranju vozila. Ono što je najvažnije jest činjenica da su dogovori omogućili da se konflikt prenese s ulica i iz sela u sale za sastanke u Bruxellesu, gdje se učesnici podsjećaju da moraju riješiti svoje razmirice kako bi ostvarili napredak u približavanju EU. U zamjenu za kompromise, Srbija je nagrađena otvaranjem pregovora o pristupanju EU, a Kosovo je nedavno potpisalo Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) s EU, što je prvi korak na njegovom vlastitom putu ka članstvu u EU.

Takva postignuća možda ne zvuče kao veliki razlog za slavlje s obzirom na stalne tenzije između dvije zemlje i u samim njima. S obzirom na trenutno zapaljivu političku situaciju na Kosovu, sporazum o Udruženju srbijanskih opština je nedavno doveo do nasilnih protesta koje su organizovale opozicijske stranke koje tvrde da će ta institucija podijeliti Kosovo na sličan način kao što je to

slučaj u BiH. Ono što se ignoriše u takvim protestima je činjenica da populistički/nacionalistički skupovi protiv Srbije mogu biti upravo razlog zašto manjinski kosovski Srbi osjećaju potrebu za dodatnom zaštitom. U međuvremenu, nedavna kampanja Vlade Srbije protiv podnesenog zahtjeva Kosova za članstvo u UNESCO-u potkopava proces normalizacije i ignoriše činjenicu da većinu kulturnog naslijeđa Srbije na Kosovu uspješno štiti policija Kosova već nekoliko godina, a da ne spominjemo kontradikciju koja se sastoji u davanju prednosti postizanju političkih poena umjesto omogućavanja Kosovu da se pridruži međunarodnoj organizaciji koja će Kosovo obavezati na jaču zaštitu srpskih pravoslavnih manastira i crkava. Te kontradiktornosti, frustrirajuće kakve jesu, još više pojašnjavaju da sporazum iz 2013. nije bio kraj procesa ili ključno postignuće, već početak procesa koji se nastavlja i danas, te će se nastaviti još jako dugo. Dvije strane očigledno nisu spremne suočiti se s prošlošću, ali možda će u najmanju ruku kroz dijalog biti prisiljene suočiti se sa sadašnjošću. Za sada, to će morati biti dovoljno.

- 1 | *Dodatne informacije (naprimjer kontakt osobe, dodatne sugestije za čitanje, relevantne poveznice, itd.)*
- 2 | *Vlada Kosova objavljuje redovne izvještaje o aktuelnom stanju dijaloga za javnost na sljedećoj adresi: <http://www.kryeministri-ks.net/?page=2,252>*
- 3 | *Vlada Srbije to čini na ovoj adresi: <http://www.kim.gov.rs/pregovaracki-proces.php>*

Andreas Berg je nezavisni konsultant i savjetnik za sigurnost i politička pitanja. Prethodno je radio kao savjetnik za reformu sigurnosnog sektora za Vladu Kosova, politički savjetnik u EU u Bruxellesu i službenik za politička pitanja/izvještavanje za EU u Prištini. Porijeklom je iz Švedske i Amerike, a akademsku titulu stekao je obrazovanjem na UC Berkeley u Kaliforniji i na King's Collegeu u Londonu.

novosti

Treća međunarodna ljetna škola „Učenje na osnovu prošlosti“ u Sarajevu

Ova međunarodna ljetna škola je treća po redu koju organizira Odjel za međunarodne odnose Međunarodnog univerziteta u Sarajevu, ove godine u saradnji s Pravnim fakultetom i Centrom za cjeloživotno učenje. Ovogodišnja tema je „Učenje na osnovu prošlosti – istraživanje uloge tranzicijske pravde u ponovnoj izgradnji povjerenja u postkonfliktnom društvu“.

Prva ljetna škola, naslovljena „Međukontinentalni – međuetnički odnosi za mir“ (CCIRP), kao i druga ljetna škola, naslovljena „Učenje na osnovu prošlosti: 20 godina nakon bh. rata – obrazovanje za pomirenje i trajan mir u postkonfliktnim društvima“, u velikoj mjeri su hvaljene zbog njihovog obima, interdisciplinarnog pristupa i inovativne pedagogije koja uključuje iskustveno, međukulturološko učenje i učenje na osnovu djelovanja. Kao i u slučaju prethodnih ljetnih škola, istaknuti predavači globalnog renomea u svojim oblastima omogućit će studentima da aktivno uče kroz uključenost u proces učenja u svim fazama, uključujući interaktivne aktivnosti učenja, diskusije u razredu, terenske posjete i učenje na osnovu djelovanja u kontekstu lokalne zajednice.

Rok za registraciju (srebro i zlato): 3. 6. 2016.

Rok za registraciju (lokalno): 10. 6. 2016.

Trajanje ljetne škole: 20. 6. 2016. – 4. 7. 2016.

Web stranica: <http://lftp.ius.edu.ba>

sljedeće izdanje

Peto izdanje časopisa *Balkan.Perspectives* istraživat će temu roda, rodnih odnosa, i zašto je bitno uzeti ih u obzir kada se radi o procesima povezanim sa suočavanjem s prošlošću. Bavit ćemo se rodnim odnosima u različitim državama na zapadnom Balkanu i analizirati kakav napredak je ostvaren u pogledu priznavanja različitih rodova u procesu suočavanja s prošlošću.

Impresum

Časopis *Balkan.Perspectives* objavljuje *forumZFD*.

Forum Ziviler Friedensdienst (*forumZFD*) njemačka je organizacija koja je uspostavljena 1996. godine. Ona obučava i šalje mirovne stručnjake u konfliktne regije, gdje sarađuju s lokalnim partnerima na promociji mirnog suživota i nenasilnog rješavanja konflikata.

U regiji zapadnog Balkana fokus je na projektima u oblasti suočavanja s prošlošću i podržavanju dijaloga između suprotnih strana. To uključuje projekte medijacije u školama, podršku za civilno društvo ili jačanje kapaciteta medija za konstruktivniji pristup suočavanju s prošlošću.

Ovaj program finansira Ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj Savezne Republike Njemačke (BMZ).

GLAVNI UREDNIK:

Maike Dafeld

UREDNIČKI TIM:

Sunita Dautbegović-Bošnjaković, Vjollca Islami Hajrullahu, Nora Maliqi, Johannes Rueger, Nehari Sharri

AUTORI:

Andreas Berg, Mefail Ismaili, Julijana Mojsilović, Nerkez Opačim, Vildana Selimbegović, Adis Šušnjar, Maja Vaseva

PRIJELOM:

Kokrra

ŠTAMPA:

Envinion

PRIJEVOD:

Merita Fejza (albanski), Bjanka Osmanović (BHS), Biljana Risteska (makedonski)

LEKTURA:

LBG Communications (albanski), Silvana Krzovska (makedonski), Zinaida Lakić (BHS), Jack Robinson (engleski)

KONTAKT:

Balkan.perspectives@forumzfd.de

MJESTO PUBLIKACIJE

Köln

Forum Ziviler Friedensdienst e. V. (*forumZFD*)

KUred na Kosovu: Sejdi Kryeziu 16 - Pejton 10000 Priština	Ured u Srbiji: Prote Mateje 17 11000 Beograd
---	--

Ured u Bosni i Hercegovini: Branilaca Sarajeva 19 B 71000 Sarajevo	Ured u Makedoniji: Borka Taleski 11/4 1000 Skoplje
--	--

Izjava o odricanju od odgovornosti

Balkan.Perspectives ima za cilj potaći debatu o suočavanju s prošlošću na Balkanu. Stajališta izražena u ovom časopisu predstavljaju stajališta relevantnih saradnika i ne odražavaju nužno stajalište urednika ili organizacije *forumZFD*. Iako izdavači također pažljivo provjeravaju web poveznice koje se promoviraju u ovom časopisu, ne može ih se smatrati odgovornim za sadržaj eksternih web stranica. Možete slobodno kopirati i redistribuirati ovaj materijal u štampanom ili elektronskom obliku, pod uslovom da se tekst ne mijenja, da se na odgovarajući način navodi izvod i da se ne naplaćuje naknada.

